

K-TERMINÁL

HÚSZ DOSSZIÉ KOLOZSVÁRRÓL

KORPA TAMÁS

K-TERMINÁL

HÚSZ DOSSZIÉ KOLOZSVÁRRÓL

bookart | kalligram | 2024

Támogató a Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány

Szerkesztette Domokos Zsófia

A borítót – a huszonegyedik dossziét – Szentes Zágon tervezte

© Korpa Tamás, 2024

© Bookart, 2024

© Kalligram, 2024

Megjelent a Bookart, Csíkszereda
és a Pesti Kalligram, Budapest közös kiadásában

Bookart ISBN 978-606-8994-86-4

Kalligram ISBN 978-963-468-514-2

Bevezetés húsz dosszié elé

2021 október végén írtam le a *Házsongárd live* című kötetem búcsúversét, amiben a szöveg a „la revedere” köszönési formulát helyezi változó pragmatikai és retorikai környezetbe. A vers körülbelül kilencféleképpen köszön el a vágyat megtestesítő, mégis megtestesíthetetlen másiktól, akit/amit jobb híján Kolozsvárnak neveztem. Abban a naivitást sugalló állapotban lebegtem néhány napon keresztül, hogy egy kötetnyi, Kolozsvárt poétikai diszkurzív térbe vonó vers megírása után szentesíthetjük a bontóper, megosztozhatunk hosszú, 15 éves házasságunk alatt összegyűlt közös vagyonunkon, a *Házsongárd live*-on, és külön utakon folytathatjuk, Kolozsvár meg én. Egyik szerkesztőm, Tóth-Czifra Júlia javaslatára a nyomdába küldés előtt két sort megcseréltem a versben, ami aztán ekképpen zárul, mintegy jelen időben: „la revedere, a kisajkak összetapadt szirmai közé suttogom”. Búcsú a nyelv titokzatos közegében, intim szavak között... Persze ez is illúzióknak bizonyult. Kolozsvár – lakóival, sorsaival, történetivel, bizarr egymásra épüléseivel, urbanisztikai káoszával, végzet iránti fogékonyságával – ottléteim során újra és újra zavarba ejtett. A felfedés és elrejtés örökös körforgásából nem lehet egyszerűen csak úgy kilépni, akkor sem, ha úgymond érdek nélkülivé válik a bevonódás, vagyis már nem a megírni óhajlás, a versbe vonás szándéka vezérli. Hamarosan megerősödött bennem az elhatározás, hogy Kolozsvár továbbra sem mérsékelhető rejtélyességét mások segítségével próbáljam megközelíteni: egy beszélgetőkönyv formájában. A *K-terminál*ban húsz, a városhoz markánsan kötődő – nem egy esetben nagyon is különböző szemléletű, foglalkozású, életvitelű, életkorú – személyt kérdeztem meg kolozsvári élményeiről, valamint életműve, tevékenysége kolozsvári hátteréről, Kolozsvár alakító, performatív potenciáljáról. A szűrőm szükségszerűen szubjektív is volt: olyanokhoz fordultam, akikhez szakmai és emocionális szálak fűztek. Beszélni (és kérdezni), beszélgetni (és kérdezni), beszélni hagyni (és kérdezni), beszélve hagyni (és visszakérdezni), ki- és megbeszélni (ki- és megkérdezni), kitéve magunkat annak, hogy bár beszélünk (kérdésünk) tárgya ugyanaz (különböző), mégis különbözik (ugyanaz mégis). A beszélgetés – vagy nevezzük

inkább dialógusnak – eleve másfajta hozzáférhetőséget jelent a városhoz, mint a költői szó magát mindig elirányító természete. Persze a dialógus is szövi a beszélgetés fonalából a város izgalmas szövetét. A szövésminták pedig szükségszerűen kirajzolnak bizonyos tematikus csomópontokat – a Házsongárd városállam, kolozsvári 1956, a zsidó Kolozsvár, az 1989-es forradalom, a szekusdossziék világa, a pandémia érzékelésfelforgató tapasztalatai – a kötet egészét illetően. Mivel a beszélgetések jelentős része több évtizedes időtávot fog át, végül tartózkodtam az anyagok egyfajta „kronologikus” elrendezésétől. A szerzői betűrend vált mérvadó szerkesztési elvvé a közlés során, mert így a különböző alkotói és élettapasztalatok az egymásba zuhanás, a belealakulás, az önnavigálás érzésével ajándékozhatják meg az olvasót, ezzel is alludálva Kolozsvár heterogén kulturális és tértapasztalataira. A *K-terminál* arra a hermeneutikai alapbelátásra is emlékeztetheti az olvasót, hogy az igazi meghittség nem valaminek a teljes kiismerése, hanem annak belátása, hogy még mindig van megismerni és másként ismerni való rajta.

Korpa Tamás

„Imre hercegtől az úrutazásig”

Beszélgetés André Ferencsel

– Ráhangelésként átpörgettem néhány képgalériát a Covid-szükségállapot napjairól. Légmentesen lezárt üzletek, kongó allék, a főtér macskakövei közül kinövő harsányzöld vegetáció, embernélküliség, a természet bevonulása... Az egyik karantén-fotóriporter – stílszerűen – farkasokat kapott lencsevégre a Farkas utcában, de hamarosan a Szamosban szinkronúszó gyilkos bálnákra, a Sétatéren ügető törpe dinoszauruszokra is figyelmes lett. Izoláció, pánikvá-sárlás, kötelező maszkviselés – az új protokoll idővel megélelénkítette az egyéni fantáziát és a társadalmi képzeletet is. Te hogyan emlékszel: követted a híradásokban a Kínából induló vírus útját? Mit éreztél, amikor Romániában megjelent vagy amikor Kolozsváron regisztrálták az első eseteket? Vannak erős emlékeid, élményeid a város kvázi „bezárásáról”?

– Nem hinném, hogy bármiben is különleges volna az én koronavírus-tapasztalatom. Helyzetem szerencsés volt, szövegíróként és költőként elsődleges dolgom az volt, hogy üljek otthon és írjak. Szóval a leépítések, megszorítások kevésbé érintettek. Mint sokunkban, persze bennem is oszcillált a félelem és a kíváncsiság: most akkor mi lesz? Amikor Erdélyben feltűntek az első esetek, épp Székelyföldön turnéztam fiatal irodalmárokkal, Vajna Ádámmal, Seres Lili Hannával, Borcsa Imolával és Mărcuțiu-Rác Dórával. Iskolai felolvasásokat is tartottunk volna, de a józan eszűnkre hallgatva lemondtunk őket, a háromállomásos turné utolsó, kézdivásárhelyi fellépését is elhalasztottuk – erre sarkallt a felelősségérzetünk. Persze az is, hogy Ádám és Lili, a két magyarországi költő, biztonságban átjusson a határon, mielőtt lezárják. Nem tudtuk még, mennyire lesz szoros a szigor. Visszaúton Kolozsvárra zavarba ejtően alacsony volt a forgalom. Már a város határában jártunk, amikor elhajtott mellettünk egy fenyegetően villogó rendőrautó, olasz rendszámú furgont kísért. Apokalipszis-filmekből ismertük a hangulatot. Pár nappal később, egy este feltűnt, hogy a közeli sportcsarnok udvarán mentő- és rendőrautók világítanak. Átmene-ti kórházzá alakították az épületet. Rövidesen kötelező karantén, cirkáló rendőrautó harsogta bele az üres éjszakába, hogy mindenki legyen szíves

otthon maradni. Ebben a feszültségben vibrált valami perverz izgalom, a kíváncsiság kegyetlensége, hogy része vagyunk valami elsőprőnek, valami globálisnak, valami történelminek. Az átélés iránti vágy. Hogy itt ez a mindenre rátelepedő szükségállapot, közel van, beszívárog ablakon, kulcslyukon, küszöb fölötti résen. A nyakunkra szakad, mégsem érezzük a bőrünkön. Paradox. Mi, a túlhasználtság kultúrájában szocializáltak közül sokan fellélegeztünk. A börtön következetes stabilitása ellensúlyozta a biztonságérzet elvesztését. Napi kétszer kijártam sétáltatni a kutyám, szaladni vele a tömbház körül. Ekkoriban a Grigorescu (Donát) negyedben laktam, a Szamos-parton, azóta is hiányzik az a környék, rengeteg zöldövezettel, csenddel, viszonylag tiszta levegővel. A kutyát jobban megviselte szerintem a bezártság, az, hogy nem tudta levezetni az energiáit. Néha igazoltattak a rendőrök, hogy mi célból járok az úton, van-e nálam nyilatkozat, amit naponta kézzel újraírtam – nyomtatóm nem volt, telefonon még nem fogadták el. Kutyám, a hűséges anarchista, rettegve csaholta a tisztákat. Tudtam, hogy rendben vagyok, minden irat nálam, szófogadó állampolgárként betartottam az előírásokat, mégis teljesen átjárt a félelem, valahányszor rendőrautót láttam. Viszont otthon jól telt az idő. Én is felültem a naivitás lovára, hittem, hogy most gyorsügetésben bepótolom többévnnyi lemaradásomat a munkával, alkotással, olvasással és magamra figyeléssel. Az első hetekben sikerült is rengeteget írnom, de inkább csuklógyakorlatokat, javarészt hasznavehetetlen kacatot. Utólag az egész olyan homályos, mintha ezt a másfél évet csak kitaláltuk volna. Mintha végig bormámorban úsztam volna. Próbálom megragadni az emlékeket, de kifolynak az ujjaim közül.

– *A szigor alóli egyik „unortodox kitörési kísérlet” az ortodox egyházhoz kapcsolódik. A poétikus nevű Istenszülő Elszenderedése katedrális előtt 2020 márciusában ugyanazon kanállal áldoztatta híveit a pápa a szabadtéri szertartáson. Ez a közegészségügyileg kockázatos akció engem is versre ihletett. Ismersz Kolozsváron hasonló eseteket, melyek a városi folklór részévé váltak?*

– Jól szórakoztunk a híren, nyilván, az értelmiségi szkepszis arroganciájával. De közben valahol ijesztő volt. Egyéb sztori sajnos nem ugrik be Kolozsvárról – mint mondtam, az emlékezet... Viszont elmesélem egyik kedvenc hírem. Iași-ban (Jászvásár) történt. Egy fiatalember kijárási tilalom kellős közepén 50 kilométert tett meg lóháton a városba, hogy meglátogassa a kórházban a feleségét, aki frissen szült. Háromszor

állították meg a rendőrök, de volt nála nyilatkozat, hogy hová megy, és hogy a háziállatot sétáltatja. Megsajnálták, továbbengedték, legfennebb figyelmeztették. Mélyszegénységben élnek, taxira nyilván nem volt pénze, inkább ételt és pelenkát vásárolt. Maszkját is a szomszédától kérte kölcsön, telefonja sem volt, a felesége a szomszédot tárcsázta, hogy megszületett a harmadik gyermekük. Ő pedig rögtön lóhátra pattant, sietett, hogy meglátogassa őket. Országos hír lett belőle, adománygyűjtés indult a megsegítésükre. Azóta olvastam olyan cikket is, amely szerint sikerült új házba költözniük, az ajándékba kapott összeg egy részét pedig továbbadományozta. A hűvös és közömbös esetszámok, a kórházi túlterheltségről szóló hírek, a boltok kifosztott polcai között ez a hír üde színfolt volt. Egy verset is inspirált, ami be is került végül a *Kepler horoszkópírás* közben letér a pályájáról című 2023-as kötetembe.

– *A kijárási tilalmak idején a művészeti és múzeumi szcéna virtuális aktivitása talán addig soha nem tapasztalt közelségbe hozta a kortárs művészeti megnyilvánulásokat, felgyorsította a digitalizációs törekvéseket. Te részt vettél valamilyen online kiállításon, galériasétán, karanténkoncerten? Kolozsvár – avagy, hogy idézzek tőled, „cluj-napokalipszis” – intézményei, platformjai felkínáltak ilyen vagy ehhez hasonló lehetőségeket?*

– Az igazság az, hogy annyira megtelt zajjal az online tér a karantén alatt, hogy egy adott ponton próbáltam messzire kerülni. Hiába volt rengeteg minőségi kontent is, teljesen felhígult az egész, nem maradt türelmem szelektálni a tartalmak között. Csak azért, mert egy irodalmi beszélgetést lehet online közvetíteni, nem biztos, hogy érdemes is. Rengeteg rossz minőségű, recsegő spekuláció, naftalinszagú naivítás és irritáló fontoskodás mindenhol. Kiráz a hideg azoktól, akik nagyon tudják a világ dolgait, különösen ilyen rendkívüli helyzetben. Szóval én inkább olvasni igyekeztem többet, gitároztam és sorozatokat néztem. Tényleg alig vannak emlékeim arról, hogy pontosan mivel is töltöttem a napjaimat. Arról is csak jóval később hallottam, talán pár hónapja, hogy a kolozsvári Szent Mihály-templom falára egy koronavírus formájú plasztikát is elrejtettek a kőrestaurátorok a felújítás során. Ez annyira lehetett volna hozzám kapcsolódó poén, mégis teljesen elkerülte a figyelmemet. Azt hiszem, ez a limbo-állapot jellemzett sokáig, még a korlátozások feloldása után is lassan sikerül visszaállnom a normális (az is vajon micso-da?) életritmusba.

– *Lássuk akkor a karanténlistádat! Miket olvastál ezekben az időszakokban? Miért határozta el, hogy megpróbálsz szépíróként is viszonyulni a pandémiához, és reagálsz rá? Milyen elvárásokat támasztottál magaddal szemben, illetőleg milyen kihívásokkal szembesültél egy verses meseregény megírásakor?*

– Hosszú halogatás után végre elolvastam Camus-tól *A pestist*, erre határozottan emlékszem. Ezenkívül pedig többnyire klasszikus költészetet, világirodalmi antológiákat, Faludy *Test és lélek* világirodalmi fordításait, rengeteg Térey-verset, valamint antik (sumér, akkád stb.) költészetet olvastam. Ijesztő volt a közhangulat, nyilván, de az emberiség élt már át ilyet és még ilyenebbet. Ezért egyfelől kapaszkodót kerestem a kifordult hétköznapokhoz, másfelől meg pont hogy kiszakadást a bezártság rutinjából. Talán *A Karamazov testvérek* befejezését is a bezártságnak köszönhetem. Az igazán nagy traumákról többnyire csak azután lehet írni, miután az ember némiképp eltávolodott tőlük, és valamilyen szinten feldolgozta azokat. Éppen ezért a sokadik koronavírusos pályázat, irodalmi felkérés nyomán született szövegek zavaróan kiszámíthatók és felszínesek voltak – beleértve a saját írásaimat is. A *Bújócskaverseny* című verses meseregényem ötlete onnan ered, hogy akkoriban a Bold Branding Studiónál dolgoztam szövegíróként. Igyekeztünk hasznossá tenni a tudásunkat a közösség számára. Infografikákat készítettünk az óvintézkedésekről, tájékoztató segédanyagokat. Két hét alatt viszont már mindenki kívülről fújta az összes előírást, javaslatot, a kézmosás fontosságát, a helyes maszkviselés mikéntjét. A globális bizonytalanság ellenben egyre elviselhetetlenebbé fokozódott, hatása mindenkin érezhető volt. Én viszonylag jól ellubickoltam a bezártságban, de egy adott ponton elgondolkodtam azon, hogy ez az extrém szituáció még fiatal felnőtteknek is megterhelő, a gyerekeknek és a szülőknek pedig különösen nehéz lehet. Ott serceg a félelem köröttünk, mégsem volt semmi kézzelfogható magyarázat. Márpedig a félelem akkor a legaljasabb, ha nem tudod megragadni a tárgyát: ha tudod, mitől félsz, legalább tudod, hogyan menekülj, hová fuss. De itt a levegő fordult ellenünk. Tudományosan hiába magyarázható az egész, egy gyereknek ez nem egy megragadható narratíva. A szülő feszült, ezért a gyerek is feszült. Az online oktatásra sem eszköz, sem módszertan, csupa levezetetlen energia és bizonytalanság a lakásokban. Innen származik az ötlet: megpróbáltam gyermekversekben reflektálni arra, hogy ilyenkor jogos az aggodalom, a

bizonytalanság, az unalom. Hogy nem kell, nem is lehet elkerülni ezeket az érzelmeket. Úgy volt, hogy írok néhány rövid verset, a cég illusztrátora készít hozzá rajzokat, és ezeket mindenki számára elérhetővé tesszük. De ahogy születtek a verstördedékek, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ezek összetartoznak, egy univerzum részei. Ekkor körvonalazódott a verses meseregény ötlete – és szerencsére a munkahelyen nagyon támogatták. Aztán mindösszesen két hónap leforgása alatt megszületett a teljes szöveg. Sok átalvatan éjszaka, koffeintúladagolás, írásblokk és küszködés árán. Intenzív volt, de tanulságos: kellett figyelnem arra, hogy nem elég, ha a szöveg hemzseg a kreativitástól, az olvasóim – a gyerekek – számára is érthetőnek, tapinthatónak kell lennie. Hatását mai napig érzem: poétikailag segített a tisztább, tudatosabb, világosabb megfogalmazásokban.

– *Nézzük is a hozzávalókat: végy egy gonosz varázslót, aki átkot (vírust) bocsát az emberekre. Adj mellé egy Bence nevű fiút, aki megoldást kínál a krízishelyzetre (mindenki maradjon otthon, játsszon bújócskaversenyt), de senki sem veszi komolyan. Fűszerezd meg a történetet csodás segítőkkel: ők lesznek (ó, nem a gumikesztyűk, hanem a) zoknik. Amikor a hangulat forrni kezd, szórd meg trükkökkel, mindenekelőtt jókedvvel, bőséggel. Igen ám, de a könyved még hónapokkal a védőoltások kifejlesztése előtt íródott és jelent meg (2020 augusztusában került a könyvesboltokba), amikor igazán bizonytalan volt a helyzet, távolinak tűnt a hepiend... A Bújócskaverseny bennem a másokkal való törődés és együttműködés érzését ébresztette fel; a médiazajban az empátikus beszéd lehetőségét. Te milyen visszajelzéseket kaptál?*

– Több helyről is érkezett visszajelzés szülőktől, hogy a gyerekeik tudnak menni a szöveggel, sőt, mivel először folytatásokban, részletekben jelent meg a szöveg a cég honlapján, többen kíváncsian várták a történet alakulását, számígtatták, mi fog történni, beszéltek róla. Ennél többet szerzőként nem is várhatok. Ugyanakkor állítólag több felnőttet is sikerült megnevettetnem, eszközt adnom arra, hogy elviselhetőbbek legyenek az egyszínű hétköznapok. Tisztában vagyok a szöveg hiányosságaival – néhol túlírt, néhol modoros talán –, szívesen dolgoznék még rajta utólag, de a rövid határidő és a gyerekversek, valamint a narratív szövegek terén való tapasztalatlanságom meglátszik rajta. Mindezzel együtt elégedett vagyok vele: ott és akkor a lehető legjobbat kihoztam magamból. Én első perctől fogva bíztam a hepiendben, szerencsére a valóság is – egyelőre –, úgy tűnik, visszaigazol. Mindenesetre örülök, hogy megszületett a könyv.

– *Miért éppen a zoknik Bence segítői? Ráadásul, ha jól értem, ők és szövetségeseik, a cipők lesznek a varázslókirály végzete is, miután a Bence és Hanna által jegyzett „karanténdalra” megtáltosodnak a gonosz lábain, a meseirodalom néhány ikonikus karakteréhez (Piroska, Csipkerózsika, Hófehérke, Batman) hasonlóan.*

– Jólesne erre valami fölöttébb frappáns választ adni, de be kell vallanom, nem tudtam eleinte, hogyan fog összeállni ez a világ, és milyen szerepük lesz a zokniknak. Brainstormoltam sokat, kidolgoztam a szimpatikusabb ötleteket, aztán egy idő után saját magát kezdte írni a szöveg és a történet. Kezdek alakulni a körvonalak, de folyton változtak is: mindegyre akadt egy-egy lyuk, amit be kellett foltozni. Talán azért sorakozik fel ennyi szereplő, mert az írás első fázisában még csak kerestem a fogást, hogyan szólalhatnék meg gyereknyelven a karantén viszonyosságairól, és a rengeteg stílusgyakorlat egy része eleven szöveggé kezdett működni, így – némi módosítással – bekerültek a végső változatba is. Volt olyan ötletem még, hogy megvizsgáljam versben, különböző mesehősök hogyan alkalmazkodnának a szükségállapothoz – akartam, hogy legyen referencialitása a gyerekek számára. Aztán ezek a mesehősök elkezdtek mind azon dolgozni, hogy a főszöveget erősítsék, amiért hatalmas hálával tartozom nekik.

– *A Bújócskaverseny amiatt is kiemelkedik a járványszövegek közül, mert szenvedélyes feljegyzője az irodalmi és más kulturális összhangzásoknak. A költő magára hagyja a nyelvet, hogy helyette érezzen, gondolkozzon, miközben gondja van arra is (sőt, nagyon is gondja van), hogy nyelvi regiszterek élvezetes sokhangúságát megteremtve se veszítse el a kapcsolatot olvasóival. Hoznál néhány példát, műhelytitkot e kettős kódolásra Bakants Mihálytól Babits Mihályig, Cipőfi Csabitól Petőfi Sándorig, Piroskától az ételfutárig?*

– A humor lehet eszköz, de sohasem lehet a cél – legalábbis, ha műalkotásról beszélünk. Azért fordultam a nyelvi humoron túl a paródiához is, mert segített érthetővé és átérezhetővé tenni a közérzetet, amelyben mindannyian együtt tapicskoltunk. Szándékom volt, hogy a szöveg tematizálja az unalom, a félelem, az elveszettség érzését, de végül mégis adjon reményt a megértéshez, és adjon eszközt a szeretethez. Abban is bíztam, hogy a gyerekek, akik itt találkoznak azon szövegek parafrázisaival, melyeket később majd tanulnak az iskolában, valamivel már ismerősebben

tudnak viszonyulni hozzájuk. Kettős kódolásra bőven akad példa, nyilván, Zokkenberg kiterjedt zoknihálójától egészen az öntelt polgármesterig, de bízom benne, hogy nem olyan komoly kihívás felfejteni ezeket. Nem hiszem, hogy tudnék olyan kulcsot adni az értelmezéshez, amely nincs már benne a szövegben. Abban mindenképp hiszek, hogy a gyerekek szeretnek és tudnak gondolkodni, véleményük van a világról, látják az összefüggéseket, ezért is próbáltam egy olyan alternatív univerzumot megalkotni, mely több helyen köthető az általuk érzékelt valósághoz is.

– *Egy kis filológiai nyomozással – ha már a bújócskázásnál tartunk – ki deríthető, hogy a bújócskaverseny szóösszetétel pár hónappal a verses meseregény publikálását megelőzően regisztrálható volt egy hosszú költeményed címében is (A bújócskaverseny győztese, Helikon, 2020/1). Ez a szöveged szintén a felelősségről és az (eljátszott) esélyről beszél a rendszerváltás (és az azt követő három évtized) összefüggésében, építve a vádbeszéd klasszikus retorikai szerkezetére és argumentációjára is. Kérdés, hogy ki lehet a verseny győztese, ki a hunyó, és egyáltalán fogócska-e a bújócska? Na és persze: lehet-e felperes egy generáció?*

– Bár a cím révén kötődnek egymáshoz a versek, de azért radikálisan más irányba tartanak. A bújócskaverseny győztese nyomokban tartalmaz vádbeszédet, de inkább a megértést, átélést keresi. Önmagát is vádolja a beszélő, mert elégtelen ahhoz, hogy érdemben tehesen a fennálló közállapotok megváltoztatásáért. Részben belehelyezkedik a mások pozíciójába, miközben azt is tudomásul veszi, hogy ő is a közösség tagja, ezért a közös tévedésekből, bukásokból cinkosként ő is alaposan kiveszi a részét. Az elmúlt harminc évből számtalan apróbb és katasztrófális hibát, mulasztást tudnánk felsorolni, pedig az utat gyakran a jó szándék kövei szegélyezték. Rendre változik a rendszerváltás óta, hogy ki a fogó és ki a hunyó, de a játékszabályok voltaképpen ugyanazok, bármelyik térfélen állunk is. És gyakori a szerepcseré. Ez generációs közérzet már az idők hajnalától: nemzedékenként újra és újra megfogja a kényszer, hogy felperesként szemére olvassa az előtte járók vétkeit. Csak hát ebben az előreláthatatlan ingoványban, amit történelemnek nevezünk, valahol mind összemázoljuk magunkat a bűnnel. Lehetetlen szárazon megúszni. Épp erre próbál kifutni a vers – amit az Antropocén imában még tovább viszek –, hogy ez az indulat egyszerre érthető és piszkosul nem fair. Hiába akarunk megváltókként jelentkezni, a jövő generációi minket is épp ugyanígy védeljárás alá vonnak majd, mert

hiába próbálunk annyi mindent jóvátenni, közben rengeteget hibázunk is. A szülőségbe bele van kódolva a bukás: óhatatlanul is elrontja az ember. Egy pillanatra lankad a figyelem, és máris sérelmet okozott. Meg eleve, az utódokat képtelenség abszolút mindenre felkészíteni. Talán erről volna érdemes többet gondolkodni: hogyan tudnánk az egymásra mutogatás és bűnbakkeresés helyett megérteni azt, hogy az előttünk járó generációra a kilencvenes években rászakadt a szabadság, és elsodorta őket egytől egyig (és lehet, hogy számtalanszor cseszték el, és estek túlkapásokba), de közben meg rengeteg transzgenerációs traumát sikeresen törtek meg. Hogy ne csak azt kutassuk, mivégre lettünk mi a sértett felek, hanem azt is nézzük meg néha, hogy az előttünk járók sértődései honnan erednek, és mennyit dolgoztak azon, hogy bizonyos mintázatokat ne örököljenek, és mi se örököljünk tovább. Persze, ehhez tömérdek belátásra volna szükség. Nincs bennem annyi naivitás, hogy azt higgyem, mindez csak úgy megtörténik magától. De azért próbálom tematizálni, még akkor is, ha közben tisztában vagyok küldetésem sikertelenségével. Szóval, mint minden vádbeszéd: vádolni lehet, sőt, szükségszerű tudatosítani a hibákat és tévedéseket, hogy tanuljunk belőlük, de mindez szeretet és empátia nélkül csak gyűlöletbeszédbe torkollik. És ez a legnagyobb csapda: ha a generációk egymásnak esnek és egymást vádolják, ahelyett, hogy közösen találnák meg azt, hogy hogyan is tehetünk azért a jövőért, amit mi szeretnénk örökölni, akkor nem marad sem elég erő, sem elég figyelem a tényleges cselekvéshez. A kapitalizmusnak sokkal kifizetődőbb, ha egymás megértése és segítése nélküli, kiszolgáltatott, elszigetelt egyénekként menekülünk a fogyasztás csillapítószerének kábító, álságos békéjébe.

– Foszfor és verejték című verseddel te érdemelted ki a 2021-es PesText irodalmi fesztivál pályázatának díját. A pályázat hívószava a járványhelyzetre is alludálva a „buborék” volt. Említettük, hogy A bújócskaverseny győztesében részben detektálhatók a vádbeszéd szövegalakító technikái, a Foszfor és verejték címűben, úgy érzékelem, egy áldozat tanúvallomásaként is felkínálja magát a textus. Egy tömegoszlatásba csöppenünk, majd az egyik női tüntető kihallgatási, pontosabban nem-kihallgatási procedúráján találjuk magunkat. Habár a meztelenre vetkőztetés utáni, fizikai értelemben vett üregi motozás elmarad, a két kihallgató, anélkül, hogy hozzáérne, a fogvatartottban turkál. A vers szétrepeszti a hallgató burkát, buborékját? Elkaphatjuk a szemünket, hogy ne lássuk a nézéssel történő erőszaktevést, de a vers nem engedi.

– A versben a kiszolgáltatottság allegóriáit kísérlem meg felépíteni. Ha a zsarnoki hatalmat sikerül annyira felpiszkálni, hogy figyeljen ránk, és ellenreakcióra szánja magát, akkor nyomot hagyunk, sikerült elég széles körben elterjeszteni az üzenetet, így van esély a változásra. De a hatalom kegyetlensége, amit a vers próbál bemutatni, az, hogy a büntetés tényleges kiosztása és annak megvonása is az önkényes hatalom kezében van. Már abban sem lehetünk biztosak, hogy a tetteinkért következetesen szembe kell nézzünk a következményekkel: még a büntetés ellenállás általi kicsikarása sem áll hatalmunkban. Pedig egy elnyomással szemben ez az utolsó rendelkezésre álló biztos lépés: ez, ami kiszámítható, ez az a lépés, amire alapozni lehetne. Nyilván van a versnek egy olyan primer olvasata, mely szerint egy konkrét bántalmazás (illetve annak elmaradása) történik, a szabadságjogok követelésének „leverése” az egyéneken. Ugyanakkor a vers allegóriája is annak, ahogy az alárendelt társadalmi csoportok (nők, etnikai, vallási, szexuális, nemi stb. kisebbségek) voltaképpen hasonlóan állnak a közbeszéd előtt: lemeztelenítve, a pucér kiszolgáltatottságban. Mossa kezét a kényelmes többség: ő nem tett igazán semmit, fizikai értelemben nem történt meg a bántás, ettől kezdve tárgyaltan az elnyomás vádja. Pedig az erőszak attól igazán aljas, hogy következetlen. Mert például nemcsak akkor áll fenn a családon belüli erőszak, ha mindennap elcsattan a pofon, hanem akkor is, ha csak évente egyszer, de minden ebédkor ott lebeg a levegőben a csattanás lehetősége. A fenyegetettség megaláz, leépít, összetör és megfoszt minden méltóságtól.

– A négyrészes kompozícióban a foszfor- és verejtékszagg a remény minőségjelzőjeként vagy állapotathatározójaként szerepel. Kesernyész, savanykás a remény, akárcsak a szikár vallató szavai: „Köszöni szépen az estét, a viszontlátásra.” Az előbbi válaszodból is kitűnik, hogy nagyon is relevánsnak tartod az érzékeny témák, különböző szintű szembesítések megírását. Viszontláthatunk (olvashatunk) tőled hasonló kísérleteket a Kepler horoszkópírás közben letér a pályájáról című kötettedben? A slamjeid persze kincsésbányák ebből a szempontból is

– A hozzá sem érés által abba a helyzetbe kényszerül az áldozat, hogy már-már könyörög a bántásért. Hogy legalább ennyi maradjon meg neki az igazságból. De a hatalom még ezt is képes elragadni a megfelelő eszközökkel. A „viszont látásra” ezt is jelzi: bármikor újra megtehetjük veled, csak rajtunk

áll, hogy hogyan fog zajlani. Ennyire teljes a kontrollunk. A Keplerben bőven akadnak közéleti, társadalmi kérdéseket tárgyaló szövegek, a múlttól a jövőig, a nők helyzetétől a klímaválságig, az erdélyiség kérdésétől a globális folyamatok leírásáig. Napjaink újbarokk véleménykultúrájában folyamatos polémikák között kénytelenek vagyunk valamiféle jártasságot szerezni rengeteg, látszólag egymástól eltérő témában. Azonban hiszem, hogy ezek a kérdések sok szinten függenek össze, és így a kötet is képes nyelvi és tematikailag is egységes maradni. Gyakran nyúlok a hagyományhoz, a klasszikus és kortárs költészethez, a globálisan közismert referenciákhoz, próbálok fogást és eredeti kontextust találni az évezredek témákhöz. Különböző színterek segítenek ebben, Imre hercegtől az úrutazásig.

– *Fel tudnád idézni az első kolozsvári slam poetry eseményt, amelyen felléptél? Hol rendezték meg, mekkora érdeklődés övezte, milyen volt a hangulat? Az erdélyi kulturális közeg nyitott volt-e rá? Hányan mutatkoztatok be ezen a platformon az induló költőnemzedék tagjai közül?*

– Az első kolozsvári slam poetry bajnokság 2013 márciusában zajlott, akkor rengetegen léptünk fel. Sokan csak kipróbálták magukat, de nem jött be nekik a műfaj. Emlékezetem szerint Kulcsár Árpai, Vass Ákos és Varga László Edgár is fellépett, de mikrofont ragadott Horváth Benji is – aznap mutatkoztunk be egymásnak először. Talán Györfi Kata is ott volt akkor, bár lehet, őt egy másik városban rendezett előválogatón láttam. Rémesen szorongtam, 5-6 sört és néhány Unicumot lehajtottam, legyen merszem mikrofonhoz állni, szóval homályosak a részletek. Nyilván örültem volna, ha én nyeresem meg, de fő cél csupán annyi volt, hogy a produkcióm ne maradjon szégyenben Süveg Márk 'Saiid' és Gábor Tamás 'Indiana' előtt, akik zsúriztek aznap, és fel is léptek versenyen kívül. Új volt a műfaj, az azóta elköptatott nyelvi és retorikai fordulatok még frissnek hatottak, elképesztő energiák dolgoztak akkor a Bulgakovban. Legendás este volt, annyi biztos. Valószínűleg az élmény újszerűsége, meg személyes bevonódásom is befolyásol, de azóta sem éltem át sokszor ehhez hasonló slamrendezvényt.

– *Első erdélyi slambajnokként, jó néhány év tapasztalatával és távlatából hogyan írnád körül a slam poetryt? Mik a titkai ennek a szöveg- és hangulatteremtő, a közvetlen interakcióra is alapozó működésnek? Számodra költőként hozott valamiféle verbális expanziót, például abban az értelemben, hogy szabadabban, nyitottabban, lezserebben, asszociatívabban használhatod a nyelvet?*

– A slam tiszta retorika. Meg kell győznöd a közönséget jó kiállással, három perc alatt. Az, hogy rímet, párhuzamot, felsorolást, szójátékot vagy intertextust használj ehhez, fűszer csupán. A slam műfaj, így önmagában nem jó vagy rossz. De a slam lehetőség: jó poémokkal, hatásvadász simulással meg lehet nyerni a közönség illékony tetszését, de pár nap alatt simán elfelejtenek. Én azt szeretem, amikor felelősséget vállal: olyan témákat, olyan érzeteket piszkál meg, amelyek nem kényelmesek. Kimondja azt, amit más nem tud, vagy nem mer. Kimozdít a komfortzónából, elbizonytalanít, perspektívákat mutat. Abban mindenképp különbözik az írott formájú költészettől, hogy élőszóban kell hatnia, ezért nem engedhet meg magának nagymértékű sűrítést. A befogadónak nincs lehetősége újra és újra elolvasni, és elszöszölni a szöveggel. Titok nincs: kell fogni egy témát, azt alaposan körüljárni, megtalálni rajta a repedéseket, és azokat a közönség elé tárni. Rávilágítani arra, ami ott van szem előtt, de nem látjuk a túl erős fénytől. Mindehhez szükséges az autentikus kiállítás, előadásmód, színpadi jelenlét. És fontos, hogy ez összhangban legyen az előadott szöveggel, ami lehet lírai, epikus, prózai vagy nyelvjátékokkal, ritmusokkal teli, hangköltészeti performansz vagy bármi egyéb. Írásmódom már a slammelés előtt ebbe az irányba tapogatózott, ezért leginkább azt tanultam a slamtól, hogy odafigyeljek és jelen legyek mindig, amikor felolvasok közönség előtt. Megtiszteljem azt, aki eljött meghallgatni, és a legjobb tudásom szerint, érthetően tolmácsoljam a szövegem. Illetve abban is sokat segített, bár ezt csak fokozatosan tanultam meg – a gyerekversírással egyetemben –, hogy merjem néha az egyszerűbb megoldást választani, mert az sokszor hasznosabb. Még így is hajlamos vagyok a túldíszítésre, túlcsovarásra, de azért már tudom, hogy a tömör falat mellé jár körtés is, hogy érvényesüljenek az ízek.

– *Klórosvár című szövegedet kézzel írt formában is őrzöm, köszönet érte neked. A szöveg szerepel a Slam.Pont kiadványban (Libri, 2014) és a Kolozsváros antológiában is (Jelenkor, 2019), hiányzik azonban Szótagadó című (Jelenkor, 2018) első kötetedből. Miért nem válogattad be?*

– Mert előadásra szántam. Mindennek van helye és ideje. Írásban nem az a ritmusa a gondolatoknak, nem úgy hatnak a referenciák, nem úgy élnek az utalások. Ahogy egy jó dalszöveg sem szükségszerűen működik papíron, vagy egy jó dal is üres vokál nélkül. Ezt a szöveget ki kell egészítse az előadás – szerintem. A Nemzeti dal sem írásban hatásos költemény, attól működik és intenzív, hogy forradalmak idején jól szavalható

a színház lépcsőjén. Természetesen az írott és az előadható verseknek van egy közös halmaza, azok a szövegek, amelyek egyaránt csodásak papíron és élőszóban, de Paul Celan verseit lassan lehet kibontani, Saïid slamjei pedig biztosan hiányérzetet keltenének bennem, ha nem az ő előadásában hallgatnám őket. És a Klórosvár is valahogy túl hiányos, túl pucér papírra vetve, ezért tartogatom előadásokra.

– *Beszéljünk még róla kicsit. A szöveg lírai énje mintha folyamatos áramlásban lenne. A köré keletkeztetett tér képlékeny ennyire vagy a beszélő veszi el rendre a határait, akaratát, és ezért érzékeli zátonydús sodrásnak a benne-létet?*

– Tíz évvel ezelőtt írtam azt a szöveget, szóval az identitásom még különösen képlékeny massa volt. Kerestem magam, kerestem az elveim, kerestem a szerepem a Bretter (ma már Bréda) Körökön, a Bulgakov útvesztőiben, a Krajczár szűk lépcsőjén támolyogva, az Insomnia ingatag asztalaira támaszkodva, a bölcsészkar udvarán füstölve két intenzív előadás között ebben a Kolozsvárnak nevezett valamiben, ami egyszerre tér, közösség és közérzet. Azok az évek mindenképp áramlásban teltek, sodródtam a lehetőségekkel, vágyakkal, étellel. Megismerkedtem a Helikon folyóirat szerkesztőségével, nyertem erdélyi slam poetry bajnokságot, és bátorítást kaptam Simon Mártontól. Közölte a verseim, majd nívódíjra érdemesnek tartotta őket a Látó szerkesztősége, márpedig KAF nekem már akkor fontos inspiráció volt. Aztán a második slam poetry bajnokság után összebarátkoztam Horváth Benjivel, ennek azóta is iszom a levét, egyre jobban belezuhantunk a tehetséggondozásba és irodalomszervezésbe, jártuk a várost, a házibulikat, az országot, felléptünk érdeklődő kamaszokkal teli kocsmákban és unott arcú politikusok előtt, dacoltunk a kimondás és a kimondhatatlanság lehetőségeivel, csináltuk, elcsesztük, újrakezdtük, elcsesztük másképp, így mentünk tovább. Sokat tanultam ezen évek alatt például Selyem Zsuzsától, Balázs Imre Józseftől, Horváth Andortól, Borbély Andrásztól, Berszán Istvántól és Serestély Zalántól. Pörgő, zsúfolt, olykor nyomasztó is volt a város, de elköteleződtem mellette, és megtanultam szeretni is. Elhatároztam, hogy Kolozsvár lesz az otthonom, itt találom meg azt, amit olyan veszettül keresek – csak mivel nem tudtam, hogy ez pontosan micsoda is, így a város értelemszerűen kudarcra volt ítélve. Aztán persze azóta változtak Kolozsvár arcai, változtam én is – folyamatosan együtt alakulok vele.

– *A Slam.Pontban közölt Klórosvárt 33 lábjegyzettel láttad el. A szövegben bejárt és lábjegyzetelt tér hogyan viszonyul egymáshoz?*

– Utólag nézve durván túljegyzeteltem, szájbarágós és túlmagyarázós lett, de tapasztalatlan voltam még, hogy igazán kiaknázzam a lábjegyzetek lehetőségeit. Viszont az azóta eltelt tíz év határozottan megváltoztatta a viszonyom a városhoz és a szöveghez is. A város fizikai térképe egy dolog, de a bennem levő mentális földrajza harsányabb a szövegben. Akkor még volt törzshely, volt Krajczár, az Insomnia, nem volt Planetárium, nem voltak felújítva a terek, ritkásabbak és lehajszoltabbak voltak a buszok. Változott, fejlődött a város, fejlődtünk mi is. Most más szinteken tudok benne eltévedni. Már semmiképp sem annyira intenzív és görcsösen ragaszkodó a viszonyom hozzá. Szeretem az itteni irodalmi életet, a maga mindenféleségével együtt magaménak érzem az itteni közeget, mindig örömmel járok el Bréda Körökre, Hervay Klubokra, Helikon Estekre, E-MIL-rendezvényekre, a bölcsészkar eseményeire. Viszont már nem érzem a kényszert, mint kezdő huszonévesként, hogy mindig mindenütt ott kell lennem. Régebben néha már-már túl kevesnek éreztem azt, ami Kolozsváron történik – legalábbis irodalmilag –, de mostanában mintha túl sok lenne. Egyre nehezebben tudok velük lépést tartani.

– *A városnak van valamifajta élőlényre emlékeztető, metabolizmuson alapuló működése is a versben. Amit nem épít be, nem használ fel, nem asszimilál, nem integrál, nem innovál, azt kidolgozza, kilöki magából: „ne álmodj és ne érezz, / ez az amőbaváros fölfal, / kellesz az anyagcseréjéhez.” Hogyan érzed keled most, harmincévesen, tízévnnyi itt-tartózkodást követően: „ez itt dante klúzs- napokla” még, vagy valami más már benned és neked?*

– Sokáig Stockholm-szindrómásan ragaszkodtam a városhoz: hittem, hogy Kolozsvár tud nekem megadni mindent, meg én is adhatok, sőt adni akarok, tetszeni akarok neki. Most már inkább azt érzem, hogy a nagyvárosi tér sokszor fullasztó bír lenni: a távolságok, a parkolóhelyek hiánya, a szemérmetlen árak, az anyagi lakástulajok közt egyre nehezebb belakni. Szerencsére a barátnőm is sokat segít abban, hogy továbbra is otthonosan érezzem magam Kolozsváron. A különféle kulturális projektekbe – például a Hervay Klub szervezésébe – azért investálok annyi energiát, mert olyan városban szeretnék élni, ahol szoros közreműködés tapasztalható a fiatal irodalmi élet szereplői között, ahol nem stagnál a kultúra. Ugyanakkor elnézem a kolozsvári kisgyerekes ismerőseimet, és fikarcnyit sem

irigylem őket: egyre biztosabb vagyok benne, hogy gyereket kisebb városban érdemes nevelni. Nem tűnik számomra sem olyan képtelenségnek, hogy egyszer majd máshonnan csináljam ezt az életnek nevezett projektet. De az elmúlt pár év megtanított arra, hogy tervezni csak óvatosan, jósolni pedig még óvatosabban érdemes.

(2022)

„Amikor az embernek önmagában kell megtalálnia a hattyúját”

Beszélgetés Balázs Imre Józseffel

– „Korunkban a teret olyan hullámok szövik át, melyeket valamilyen készülékekkel hanggá meg képpé lehet alakítani, és ezek a hullámok át- meg át- járnak bennünket, tudónk, májunk és gerincünk úgy megtelt a testünkön keresztül továbbított jelekkel, hogy szervezetünkben félelmetes zűrzavar uralkodik – veséinkben tévéadások foszlányai egészítik ki egymást több nyelven, térdkalácsunkban a Radio Moon és Tirana Hangja: hát valahogy ilyenszerűen van átszöve a tér, amelyben élünk, versvonalakkal (...) csillogó fonálként vesznek körül bennünket a versfonalak, kuszák, bonyolultak, és olyankor, mikor sikerül átlátnunk, mint kapcsolódnak, megfonhatjuk, képpé sodorhatjuk, összefoghatjuk őket” – írja Szőcs Géza 1978 októberében az Utunk szerkesztőségében zajlott kerekasztal-beszélgetés során adott válaszként. A szöveget – melynek címe: Merre mutat a versünk? – a szerző az 1979-es Párbaj, avagy a huszonharmadik hóhullás című verskötetében is publikálta. Talán azért, mert saját költői világképének megértését is segítő felvetésként, kommentárként relevánsnak érezte. Mára már konszenzuális recepciós megállapítás, hogy Szőcs Géza kötetei valóságos paradigmaváltást jelentettek a romániai magyar költészetben, mind az idősebb, mind a fiatalabb generációkat inspirálták, túlterjedtek költői iskolákon, műhelyeken és az országhatárokon. Az életmű lezárultát követően te mely poétikai jellegzetességeit, innovatív értékeit emelnéd ki? Ezt a kérdést az Összegyűjtött versek szerkesztőjeként is szegezem neked. Hová mutatnak Szőcs Géza versei?

– A magyar költészet tartani látszik a mágikustól, pedig a világköltészet fontos áramlatai hozhatók kapcsolatba ezzel a vonulattal. Amikor Szőcs Géza egészen fiatal költőként Weöres Sándor, Hamvas Béla, Kemény Katalin, Várkonyi Nándor, Szentkuthy Miklós nyomain indult el, persze külön vonzerő lehetett számára, hogy ez egy tiltott, rejtett és elfelejtett hagyomány – és ráadásul politikailag veszélyes foglalkozni vele. Azt gondolom, neki sikerült úgy nyúlnia ehhez az anyaghoz, hogy szuverén módon építette tovább: nem a létező mítoszokat írta újra, hanem a mítoszi

nyelvműködésre érzett rá, és szinte bármilyen köznapi történéssort meg tudott mítoszi módon ragadni. E költészet egyszerre vált nyitottá a korabeli amerikai líra bizonyos vonulatai iránt, illetve a szürrealizmus szemlélete irányában. Alighanem a vajdasági vagy a nyugati magyar költészetben lehetne leginkább párhuzamokat találni még hozzá.

– *Egy átfogó gondolkodásmódot is feltételez és jelent a mítoszi nyelvműködésre való ráérzés, ha jól értem, amin aztán a saját „mítoszok” megszólalhatnak. Te milyennek érzed a Szöcs-versek meghatározó (mítosz)szemléleti jellegzetességeit? Vannak-e nyelvileg jól detektálható jegyei a mítosznak a költeményekben? Melyek továbbá azok a témák, motívumok, amelyek akár többször is versbe kerülnek nála?*

– Igen, ez nagy kérdés, hogy van-e a mítosznak nyelve. Valami hasonló-ról gondolkodtam egyszer az álom nyelve kapcsán. Van-e specifikus nyelve annak, ahogyan el szoktuk mesélni az álmainkat? Megragadni nehéz, de azt hiszem, mégiscsak felismerhető mindkettő. Legkézenfekvőbb talán létező szöveghagyományokhoz kapcsolni mindkettőt. Vannak ismert régi, klasszikus mítoszaink, vannak emlékezetes álomelbeszélések – és az, ami ezekhez kapcsolódik, ami ezekre hasonlít, az a mítoszi, az az álomszerű nyelv... A mítoszok általában a „nagy” témákhoz szoktak kapcsolódni, ez Szöcsnél sincs másként. Az idő például gyakran visszahurkolódik nála, kilép a linearitásból. A vers hőse visszatér például saját életének vagy a szerelmei életének korábbi időpillanataiba, és változást idéz elő. Érdekl minden időparadoxon, minden, ami az idő mérése kapcsán konvenciók eredménye csupán, és egyszer csak azt látjuk, hogy az idővonalnál lenni testi hatásokot is kifejt az egyik versben: „Mint az ember, aki az Időválasztó Vonalnál térdepel, / ezt nem lehet. Fejébúbjág a hétfőbe-merülten / nyújtózkodik vissza, / két karja átér a vasárnapba, / meg is ég, röntgenzápor roncsolja, fényesíti, mossa.” (Két év) Átváltozás-mítoszokat is megidéző, ezek közül a kedvencem a *Ballada és környéke* című kettős vers – egy farkasember-történet, részben kifejezetten klasszikus balladanyelven elmesélve, de van egy populáris, kortárs filmes irány is benne szerintem, ami megnyílik. Hogy az átváltozáson kívül az átváltoztatástörténetek is érdekelték, arra szép példa a *Waldemar Daa lányai* című verskompozíció, Andersen alkímista meséjének átírata. Szöcs egy bravúros szövegátalakítást visz végbe benne, anyagszerűsíti az átalakítástörténetet – egy Farkas Árpád-vers átíratát készíti el benne több lépésben. Ez a kompozíció például nagyon megfogott

emlékszem, ez volt az egyik olyan felnőttkorban olvasott szöveg, ami aztán visszavit az Andersen-mesék olvasásához. Mítosz Szöcsnél minden, ami a teremtéssel kapcsolatos, és talán ez az egyik leginkább ismétlődő mintázat még: úgy mutatni meg a természeti létezőket, amiképpen létrehozhatnánk, összeszerelhetnénk őket. A szúnyogoknak propellerjei vannak, a Szemper sörhöz való egyetlen megfelelő árpát teleholdnál kell elvetni. Teremtéstörténetek ezek is mind, de afféle emberi, gépi, technológiai közbeiktatottsá-goktól sem mentes módon. Ezt akár a steampunk életérzéssel is rokoníthat-juk szerintem. Nemrég, az első két kötete kapcsán figyeltem fel rá ugyanis, hogy a mítoszi megközelítés mellett szemléletének egy másik fontos forrá-sa a science fiction irodalom volt – ezt bő másfél évtizeddel később a korai Kemény István kapcsán volt szokás emlegetni.

– *Nahát, látszatra (persze csak látszatra?) mintha két szélső pólusról vol-na szó. Hogyan illeszthető össze a mítosz és science fiction?*

– A közös elem a képzelet elsődlegessége. Idéztem is egy tanulmányom-ban ezt a gondolatmenetet egy 1975-ös Szöcs-cikkből: „egy közismert meg-határozás (Colin Wilson) szerint a sci-fi az emberi képzeletöröt nem megtisz-títani, hanem felszabadítani akarja, s ezt a felszabadulást »csodálkozást és elképedést kiváltó kísérletével« hozza magával. Az olvasó tehát emocionáli-san sajátít el olyan viselkedésformákat, amelyek az ő számára soha be nem következhető körülményegyüttesek függvényei. A sci-fi nem a megértés, hanem a gond élménye alapján közelít akár a jövőbeli, akár a párhuzamos világok emberéhez (...) – a jövővel foglalkozó sci-fi sem a jövőt modellezi, hanem a lehetségest, illetve a nem létezőt, mégpedig nem öncélúan, ha-nem azért, hogy valami újat tárjon fel az emberben. Hiszen a fontos az egyén reakciója, s itt már nem érdekel, hogy valóságos és lehetségesek-e a körülmények.” A mítosz ehhez képest talán kevésbé a „valami új” feltárásá-ról szól persze, de a mitikus megismerés is mindig egy-egy küszöbön juttat túl, és ennyiben új annak a számára, aki megtapasztalja. Talán ezt terjeszti ki a science fiction. Kemény István is, amikor arról ír, hogy „Vigyázat, egy intézet felrobbant s a tájon / most elszabadult eposzok csavarognak”, a tudományos-fantasztikus szövegek nyelvét kombinálja valami mással – de amennyiben elfogadjuk, hogy a sci-fi igazából a lehetségest modellezi, ak-kor egy rendkívül tág spektrumban gondolkodhatunk.

– *Mint minden költői pályának, a Szöcs Gézáénak is megvannak a maga állomásai. Tennél egy kísérletet a belső korszakolásra?*

– A hetvenes-nyolcvanas években foglalkoztatják a neoavantgárd vizuális játékaival, a fragmentumszerűség, a kollázs, a könyvtárgy kreatív újraértelmezése. Intertextusai hol kollázsszerűen, hol a posztmodern technikái szerint épülnek be a kötetbe. Van egy markáns politikaiköltészet-korszaka a nyolcvanas években, mint mondjuk Petrinek. A kilencvenes évektől kezdve pedig leginkább a ciklusszerkezetet érzem meghatározónak, két-három versnyi terjedelemtől akár teljes kötetnyi kompozíciókig. Persze ez is ott van már a legkorábbi kötetekben is. Ahogy az általad említett *Párbajban* is mondja: „szerző elérkezettnek látta a pillanatot, hogy szembenézzen önmagával és azokkal a kritikusával, akik szerint szerző versei, pusztán önmagukban véve őket, legtöbbször alatta maradnak kötetbeni értéküknek”. A szembenézés eredménye szerintem az lett, hogy Szöcs továbbra is ugyanazt folytatta: nagyszabású kompozíciókat hozott létre, ahol minden szövegnek helyi értéke van, mindegyik valami másra reagál, valamit ellenpontoz, mint egy-egy zenei kompozícióban. Ami még izgalmas ennél a költészetnél, és az eddig mondottak nem feltétlenül utalnak rá, hogy sok idézhető sor és cím van a Szöcs-versekben, pedig pontosan ez a helyzet. A komplex kompozíciókban sok dalszerű betét is van például, ezek nagyon gyorsan megragadnak a fülben, olvasói tudatban.

– Saját szubjektív olvasói tapasztalatodra volnék kíváncsi, mielőtt a komponálóképességgel kapcsolatban feltennék egy kérdést: neked voltak emlékezetes dallamtapadásaid?

– Ó, igen! „[Ó] ó ruhám is zúzmarás / és vállamon hiúzmarás”; „Hol a nap felülről süt, / hol a szél alulról fú, / s rezedát, vasfűt ringat, / ott várlak délben, asszony, / a szél ott alulról fú, / a nap ott felülről süt.”; „Ha bálnák volnánk, delfinek, / nem tudná soha senki meg, // hogy hol kószálunk, kedvesem, / szabadon, sósan, nedvesen; // rejtegetnének mélyvizek, / el nem árulva senkinek”; „Lótuszt szeretnék vacsorára. / Paradisumut házoá. / Fürössz meg. Nézz rám. Hull a hó. / Fürössz meg. Love me. Lave-moi.” Amikor ezekhez a sorokhoz érek a Szöcs Géza-kötetekben, az mindig hazaérkezős érzés.

– Az utóbbi idézet *A dudás című vers fináléja*, *A sirálybőr cipő kötet záróversének vége tehát számomra is megkerülhetetlen. Akárcsak a Szönyeg a kolozsvári utcán*: „Hogyha te nem / ha nem szövöd / megszövöm én / megszövi más // egy nővér jó / ki szönyeget / szó mindig hogy- / ha éjszakás // egy nővér jó / ki szőni tud / és folyton foly- / vást éjszakás”. Vagy a teljes *A tizedik völegény az*

örmény lánnyal, aki a radnóti hőerőmű közelében ismeri fel, hogy az útitársa *Albrecht Dürer*: „Ajtósi Dürer, ajtósi Dürer, értem jöttél?” Mindig eszembe jut és beleborzongok, ha Dürer képe vagy neve szembejön velem. Amikor, néhány napján, a radnóti hőerőmű közelébe érek, mormolom, megnyitom magam előtte, ismerem azt a lányt az életemből... De térjünk nyugalmasabb vizekre. Említetted a komponáló-konstruálóérzést, a ciklusokban gondolkodás igényét, igyekezetét, az „ellenpontozó” szerkesztést, illetőleg azt a befogadói tapasztalatot, hogy a rész, a részlet, a fülbemászó dalszerű betét igen markánsan és tartósan az olvasóval maradhat. Én úgy tapasztalom, hogy a költő ciklusai, nagykompozíciói egyaránt és egyszerre keltik a jól szervezettség és a spontaneitás érzését. Tehát hogy nem modellszerű viszonyokat tételez a komponensek között, és a rész-egész viszonyt illetően is kedveli az eldöntetlenségeket, a váratlan egymásba foglaltságokat. Egy bizarr képpel élve: mint ha szemüvegének lencsége, amelyekkel a világra és a világban szétszórt versek lehetőségeire tekint, különösen lennének csiszolva. Egyik lencsége ugyanis mikroszkópé, a másik teleszkópé (a homlokodon felnyúló harmadik szemet és a rá kíváncszó lehetséges szemüveget hagyjuk is), a kettő által közvetített látvány mégis valahogy karcos egységbe kerül a versben, habár azért szédület-érzés vehet erőt rajtunk, amíg fokozatosan tájékozódni tanulunk az olvasás során. Hogyan lehet ciklusokban, kompozíciókban gondolkodni Szöcs Géza módra, ha elfogadjuk az „emancipációs viszonyt” rész és egész között?

– Az egész lehetőségének illúziójáról kell talán lemondanunk először is, ezt nagyon tudatosan, már az első kötetből rombolja ez a költészet. Elkezdődik például egy szép szerelmes sorozat az Emese név betűire, szépen kirajzolják a verssorok, hogy E, aztán hogy M, de a következő E egy része hiányzik, és azt írja alatta: „A betű többi részét elfújta a szél, elvitte a szél, elrágta a Markoláb.” Máshol szakadt papírfecniket idéznek meg vizuálisan is a versek, lemaradnak róluk betűk. Tökéletes hexametereket olvashatunk egy világháborús összecsapásról magyar és orosz bakák között, de az eposz töredékes, mint egy nyelvemlék. Szóval mindig ott a részek közötti dialógus az ilyen kompozíciókban, de ott a finom jelzés is: a nagy egész végső soron elérhetetlen. Valamiféle készlet állapot talán nem árt ezeknek a kompozícióknak a befogadásakor, valamiféle várakozás. De Szöcs nem félt az esetleges beépítésétől a versekbe, talált tárgyak, talált szövegek, képek bukkannak fel időnként. Akik közelről ismerték őt, gyakran beszélnek arról,